

Перспективой дальнейшего исследование является изучение других образных схем при концептуализации абстрактного феномена безумия, выделение дополнительных концептуальных признаков и структурирование номинативного поля концепта INSANITY.

Литература

Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М.: “Языки русской культуры”, 1999. – 896 с.
 Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314, [6] с.
 Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844 с.
 Evans V., Green M. Cognitive Linguistics An Introduction / V. Evans, M. Green. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.
 Johnson M. The Philosophical Significance of Image Schemas / M. Johnson // From Perception to Meaning – Image Schemas in Cognitive Linguistics. – Berlin: Mouton de Gruyter, 2005. – P.: 15-35.
 Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – London: The University of Chicago Press, 2003. – 277 p.
 Oakley T. Image Schemas / T. Oakley // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – P.: 214-235.
 Oxford Dictionaries Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oxforddictionaries.com>.
 Roget's 21st Century Thesaurus [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://thesaurus.com>.
 Webster's Online Dictionary – with Multilingual Thesaurus Translation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.websters-online-dictionary.org>.

ПОПОВИЧ Т. І.

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСКРИПЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ *FEAR/СТРАХ* (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

У статті встановлюються гендерні особливості дескрипції емоційного концепту СТРАХ у сучасному англомовному художньому дискурсі. Суб'єкти дискурсу чоловічої статі використовують більше розмовної лексики і сленгу, ширший спектр конвенціональних і образних метафор, метафоризованих порівнянь і епітетів, а жінки – риторичних запитань. Дескрипції чоловічого страху суб'єктами дискурсу жіночої статі фокусуються на зовнішніх проявах емоції, а дескрипції жіночого страху – на внутрішніх психічних станах, у той час як у суб'єктів-чоловіків ця різниця відсутня.

Ключові слова: емоційний концепт, дескрипція, гендер, англомовний художній дискурс.

Попович Т.И. Гендерные особенности описания эмоционального концепта FEAR/СТРАХ (на материале современного англоязычного художественного дискурса). В статье устанавливаются гендерные особенности описания эмоционального концепта FEAR/СТРАХ в современном англоязычном дискурсе. Субъекты дискурса мужского пола используют больше разговорной лексики, сленга, более широкий спектр конвенциональных и образных метафор, метафоризированных сравнений и эпитетов, а женщины – больше риторических вопросов. Описания мужского страха субъектами дискурса женского пола фокусируются на внешних проявлениях эмоции, а описания женского страха – на внутренних психических состояниях, в то время как у субъектов-мужчин эта разница отсутствует.

Ключевые слова: эмоциональный концепт, дескрипция, гендер, англоязычный художественный дискурс.

Popovych T.I. Gender peculiarities of description of the emotional concept FEAR (based on modern English fiction). The article establishes gender peculiarities of description of the emotional concept FEAR in modern English fiction. Male subjects of discourse use more colloquial lexemes and slang, wider range of conventional and new metaphors, metaphoric comparisons and epithets, while female subjects use more rhetoric questions. Female descriptions of male fear focus on external signs of the emotion while descriptions of female fear focus on inner psychological states; this difference is not observed in male descriptions.

Key words: emotional concept, description, gender, English fiction.

Мета статті полягає у виявленні та співставленні гендерних особливостей дескрипції емоційного концепту (далі ЕК) FEAR/ СТРАХ у сучасному англомовному художньому дискурсі.

Актуальність теми дослідження зумовлена антропною природою об'єкта й відповідністю теми дослідження пріоритетним тенденціям сучасного мовознавства, позначеного яскраво вираженою антропоцентричною спрямованістю.

Наукова новизна роботи обумовлюється тим, що ЕК FEAR/ СТРАХ вперше розглядається крізь призму гендерно специфічних уявлень про переживання емоційного стану страху чоловіками й жінками, які виявляються в особливостях опису прояву цієї емоції суб'єктами англомовного художнього дискурсу чоловічої та жіночої статі.

Страх є однією з домінантних емоцій людини. Страх первісної людини перед явищами природи, страх війни, хвороби, катастроф, втрати кохання, страх за своє життя, за життя близьких і дорогих людей, страх перед невідомістю – всі ці та інші приклади страху підтверджують універсальність та домінантність даної емоції.

Страх становить собою емоцію, що викликається швидким підвищенням нейронної активності. В системі людських емоцій страх постає як психічний процес, що відображає ставлення людини до самої себе та світу і характеризується мімічними, психоматичними, поведінковими змінами, які описуються засобами мови. Різні градації страху у людини виражаються по-різному: жахом, панікою, боязню,

тривожністю, боязливим чеканням, пов'язаними із страхом відчуттями покірливості і відданості. У людини при сильному переляку або жаху спостерігаються: заціпеніння, панічне бажання втекти, безладне дифузне м'язове збудження. Заціпеніння, що настає при переляку, як правило, швидко проходить і може змінитися руховим збудженням. Наприклад, гнана страхом людина може зробити такий стрибок через перешкоду, підняти такий тягар, стати раптом здатною на таку напругу, яка в звичайному стані немислима.

Дослідженню емоцій присвячені роботи багатьох дослідників, зокрема А. Вежбицької, Н. Д. Арутюнової та В. І. Шаховського. На думку В. І. Шаховського, в лінгвістиці вже сформувався окремий напрям – емотиологія, метою якого є вивчення вербальних корелятивів емоцій у трьох аспектах: номінації, дескрипції та експресії [Шаховский 1996, с. 105-106].

Термін “дескрипція” був введений у науковий обіг Б. Расселом, який розумів її як “те, що відноситься до чогось...”, тобто опис ознак, що характеризують певний об'єкт [Рассел 1985, с. 41].

У цьому дослідженні **дескрипцію** розуміємо як використання одиниць мови різного рівня (лексичних, синтаксичних) і одиниць мовлення (метафор, метафоризованих порівнянь, метафоризованих епітетів у складі словосполучень з номінаціями страху), а також графічних засобів їх маркування для здійснення кваліфікації денотата за певною (постійною чи ситуативною) ознакою з метою виділення його із класу об'єктів. Адекватна інтерпретація дескрипції залежить від контексту, що дозволяє не тільки розшифрувати експліцитні, а й декодувати імпліцитні відтінки семантики описових сполук.

Незважаючи на універсальний характер людських емоцій, припускаємо, що дескрипція ЕК СТРАХ відрізняється у суб'єктів англословного художнього дискурсу чоловічої та жіночої статі, що зумовлено стереотипними уявленнями про гендерні поведінкові еталони, засвоєні у процесі соціалізації.

Результати пілотного аналізу дескрипцій емоційного стану страху суб'єктами англословного художнього дискурсу чоловічої та жіночої статі свідчать про наявність гендерних відмінностей як в аспекті вибору проявів страху, які опиняються у фокусі уваги суб'єктів дискурсу, так і вибору лінгвальних засобів їхнього опису.

Дескрипція **проявів стану страху** передбачає опис як **зовнішніх фізичних** виявів переживання стану страху, які підлягають спостереженню (*to go white with fear, to tremble with fear, trembling hands, to look waxen*), так і **внутрішніх психічних** реакцій, які перебувають поза межами безпосереднього спостереження (*catch one's breath, to quicken the pulse, to feel goosebumps, chills that flash up one's spine*).

Що стосується суб'єктів дискурсу чоловічої статі, дескрипція стану страху чоловіків та жінок у зазначеному аспекті практично не відрізняється. Наприклад:

(1) *I had just finished brushing my teeth and was heading back downstairs when a quiet knock **sent my heart thudding against my rib cage**. I flew to the door; I had a little trouble with the simple dead bolt, but I yanked the door open at last, and there he was. All the agitation dissolved as soon as I looked at his face, calm taking its place. I breathed a sigh of relief — **yesterday's fears** seemed very foolish with him here (Meyer, с. 92).*

(2) *Mal'akh's eyes moved with **trepidation** now to the stone pyramid on the floor beside the professor's open bag. **His breath caught, and his heart pounded**. I have waited for years . . . **His hands trembled slightly** as he reached down and picked up the Masonic Pyramid. As he ran his fingers slowly across the engravings, he **felt awed** by their promise. Before he became too entranced, he put the pyramid back in Langdon's bag with the capstone and zipped it up (Brown, с. 237).*

Гендерна відмінність у дескрипції емоційного стану страху проявляється, зокрема, у тому, що у суб'єктів досліджуваного дискурсу жіночої статі переважає опис внутрішніх психічних проявів страху експерієнцера-жінки й, навпаки – опис зовнішніх фізичних виявів цієї емоції в експерієнцера-чоловіка. Наприклад:

(3) ***The chills that flashed up my spine** whenever I thought of that trip were no different than the ones I'd felt before I'd taken my walk with Jacob Black. They should be different, I thought. I should **be afraid** — I knew I should be, but I couldn't feel **the right kind of fear** (Meyer, с. 51)*

(4) *Alice's expression was something I recognized - an expression that sent **an automatic shock of panic** through my body. The vacant look in her eyes told me that she was seeing something very different from the mundane lunchroom scene that surrounded us, but something that was every bit as real in its own way. Something that was coming, something that would happen soon. **I felt the blood slither from my face** (Meyer, с. 31).*

У фрагментах (3) і (4), що належать суб'єкту дискурсу жіночої статі ЕК FEAR/ СТРАХ подається саме через дескрипцію внутрішніх станів (*the chills that flashed up my spine – мороз пробігає по шкipi; I felt the blood slither from my face – кров відходить від обличчя*), коли експерієнцером цієї емоції є жінка.

У прикладах (5) і (6), що висвітлюють уявлення суб'єкта-жінки про те, як переживають страх чоловіки, ця емоція подається через дескрипцію її зовнішніх виявів:

(5) ***My hair was standing up on the back of my neck**, though I didn't understand the meaning of anything the beautiful creatures were saying. My instincts told me that there was danger, that the angel had meant it when she spoke of killing, but my judgment overruled my instincts. I had not been taught to **fear** women, but to protect*

them (Meyer, c. 199)

(6) *But the great devil, the fire, was burning again, big and far away, and the smoke went up to Heaven, to the white clouds. **My teeth chattered. The fear came up in me, and I pushed it back down** (Rice, c. 101)*

Так, переживання страху чоловіком описується через зміни в його зовнішньому вигляді (*my hair was standing up on the back of my neck – волосся стало дибки; my teeth chattered – зуби цокотіли*).

Гендерні відмінності проявляються і у доборі лінгвальних засобів дескрипції стану страху, як власне **одиниць мови** різного рівня, так і **одиниць мовлення**.

Найбільш очевидними є розбіжності у вживанні мовних одиниць **лексичного** і **синтаксичного** рівня.

Зокрема, суб'єкти дискурсу чоловічої статі використовують більше розмовних лексем та сленгізмів (*slack-jawed horror, scares the crap/the bejesus/the living Jesus/gutless/spitless/shit/the living hell out of sb, funk, jeepers-creepers, heebie-jeebies, to freak sb. out*).

У суб'єктів дискурсу жіночої статі, на відміну від чоловіків, домінує така синтаксична структура речення, як риторичні запитання, що спонукають читача до роздумів та власних висновків:

(7) *And suppose you could hold her in your arms and she would look on you without **horror** or disgust, what then? A few short years to watch her suffer every prick of mortality and then die before your eyes? Does this give happiness?* (Rice, c. 64)

Гендерні розбіжності спостерігаються і в одиницях мовлення, зокрема у функціонуванні **метафор**, що прояснюють ЕК FEAR/СТРАХ шляхом уподібнення іншим концептам. Концепт, що проектується на іншу структуру, називається **цариною джерела** або **концептуальним корелятом**, а концепт, що прояснюється, – **цариною цілі** або **концептуальним референтом** [Lakoff 1980].

У дискурсивних контекстах емоційного концепту FEAR/СТРАХ зафіксовані як конвенціональні, так і творчі метафори. **Конвенціональні метафори** спрямовані на заповнення номінативних концептуальних лакун шляхом дескриптивного опису феноменів. Вони формують поняттєву систему людини, базуючись на повторюваних “систематичних кореляціях між явищами, зафіксованими у нашому досвіді” [Lakoff 1980, c. 211] і сприймаються як звичні способи концептуалізації дійсності, що реалізуються у повсякденній мовленнєво-розумовій діяльності. Образ у складі таких метафор стертий, що обумовлює втрату ними експресивності. **Творчі метафори** надають “нове розуміння нашого досвіду” [там само, c. 61]. Вони базуються на яскравому образі.

Конвенціональні метафори, як правило, імпліцитні, оскільки для їх розуміння (виокремлення корелята відповідного референта) необхідно здійснити процедуру інференції – виведення нового знання на підставі інтерпретації значення мовних виразів. Наприклад:

(8) *And she obeyed as if the sudden clear, spoken command released her from a **paroxysm of fear** (Rice, c. 124).*

(9) ***Fear flashed across her face for the first time** (Meyer, c. 292).*

Конвенціональна метафора СТРАХ є ХВОРОБА виводиться на базі інтерпретації значення лексеми *paroxysm* (приступ, припадок) у словосполученні *paroxysm of fear*, а метафора СТРАХ є СПАЛАХ – інтерпретації предикації *Fear flashed across her face* (Страх спалахом промайнув по обличчю).

Образні метафори можуть бути як імпліцитними, так і експліцитними. Експліцитні метафори, на відміну від імпліцитних, не потребують інференції, оскільки їх зміст повною мірою відображається буквальними значеннями відповідних мовних виразів. Наприклад:

(10) ***His fear was big inside him, a runaway elephant...** (King, c. 45).*

У суб'єктів аналізованого дискурсу чоловічої статі конвенціональні метафори переважають не лише за кількістю, а й за різноманітністю:

(11) *Aching. Searing. He begged to be taken, to let it end, but as the water lapped louder in his ears, new images began to flash. His hell had only just begun. He saw bits and pieces. **Scattered frames of sheer panic**. He lay halfway between death and nightmare, begging for deliverance, but the pictures grew brighter in his mind (Brown, c. 202).*

(12) *The bruises on Danny's neck had faded, and their **fears seemed to have faded** with them (King, c. 194).*

(13) *Some of his **terror** — the part that had to do with driving off the road or wrecking the snowmobile on an unseen curve — **melted entirely away** (King, c. 227-228).*

У контексті (11) словосполучення *flames of panic* актуалізує метафору СТРАХ є ВОГОНЬ, у (12) предикація *fears seemed to have faded* – метафору СТРАХ є РОСЛИНА, а у (13) предикація *terror melted away* – метафору СТРАХ є СНІГ.

Крім того, у суб'єктів дискурсу жіночої статі практично відсутні образні метафори на відміну від суб'єктів дискурсу чоловічої статі. Наприклад:

(14) *He felt **his fear twisting and turning inside him beneath his poker face. Sometimes it was big and panicky, trampling everything: the elephant. Sometimes it was small and gnawing, ripping with sharp teeth: the rat**. It was always with him. But it was forty hours before they sent him a man who would talk... (King, c. 45).*

Подібним чином в дескрипціях суб'єктів-чоловіків значно більшою мірою використовуються **метафоризовані порівняння**, які майже не спостерігаються в дескрипціях суб'єктів жіночої статі. Наприклад:

(15) *She looked at him without saying anything, and a dread suddenly roosted in his heart like an evil bird coming back to an old nest. It was a fear that she might turn away from him, deny him, show him the back of her cheap coat, and simply go off to the subway around the corner, leaving him* (King, c. 32)

(16) *Stu said. "I... I can't talk now. Not about that. Just get the aspirin, okay? Then we'll talk." "Okay..." But fear had settled onto Tom's face like a gray cloud. "Kojak, want to come with Tom?" Kojak did. They walked off together, heading east* (King, c. 633)

(17) **Fear cripples faster than any implement of war.** *There was no mirror in the passage to admire his disguise, but he could sense from the shadow of his billowing robe that he was perfect. Blending in was part of the plan... part of the depravity of the plot* (Brown, c.29)

У вищенаведених прикладах страх порівнюється зі злюю пташкою, яка повертається до старого гнізда, з сірою хмарою та інструментом війни. Порівняння акцентують такі концептуальні ознаки страху, як рекурентність, всеохопленість та швидкість.

Значно більш різноманітними у чоловічому мовленні є й **метафоризовані епітети** у складі словосполучень з номінаціями, що позначають різноманітні прояви страху. За характером кваліфікації емоції страху епітети, зареєстровані в аналізованому дискурсі, поділяються на вісім семантичних груп, які відображають: 1) інтенсивність переживання емоції – *mounting fear, rising panic, growing trepidation*; 2) глибину переживання емоції – *deep dismay, consuming panic*; 3) оцінку емоції – *terrible fear, loathing horror, drunken panic, wild fright*; 4) характер емоції – *suffocating fear, wounded fear, numbed horror, utter horror, instinctive fear intelligent awe, insidious fear*; 5) неочікуваність емоції – *sudden, irrational fear, unexpected apprehension, abrupt panic*; 6) кольорове забарвлення емоції – *black terror, blue horror*; 7) температуру емоції – *cold terror*; 8) протікання емоції – *the current panic, occasional fear, recurring fear, eternal fear*.

В чоловічому мовленні зустрічаються епітети усіх семантичних груп, а у жіночому – лише трьох – характер, глибина переживання та протікання емоції. При цьому кількість епітетів у суб'єктів-чоловіків значно переважає кількість епітетів у суб'єктів-жінок.

Для чоловіків більш характерним є графічне маркування дескрипцій страху.

Таким чином, дескрипція емоційного стану страху здійснюється за допомогою мовних виразів, які, згідно словникових дефініцій, не містять ознак, що дозволяють віднести їх до номінативних засобів ЕК FEAR/СТРАХ, проте набувають таких ознак у контексті дискурсу. Як індивіди, чоловіки і жінки, переживають, передають та описують страх індивідуально, специфічно. Ця специфіка визначена як гендером, так і творчою особистістю автора.

Як свідчать результати аналізу дискурсивних контекстів дескрипції ЕК FEAR/СТРАХ, суб'єкти дискурсу чоловічої статі використовують більше розмовної лексики і сленгу, ширший спектр конвенціональних і образних метафор, метафоризованих порівнянь і епітетів, а жінки – риторичних запитань. Дескрипції чоловічого страху суб'єктами дискурсу жіночої статі фокусуються на зовнішніх проявах емоції, а дескрипції жіночого страху – на внутрішніх психічних станах, у той час як у суб'єктів-чоловіків ця різниця розмита й майже відсутня.

Перспективи дослідження полягають у здійсненні аналізу дескриптивних засобів мовного втілення ЕК FEAR/СТРАХ на більш репрезентативному матеріалі.

Література

Russell B. Дескрипції / Б. Рассел // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 13. Логика и лингвистика. Проблемы референции. – С. 41-54. Шаховский В. И. Эмоциональные культурные концепты: параллели и контрасты / В. И. Шаховский // Языковая личность: культурные концепты: сб. ст. – Волгоград: Волг. гос. пед. ун-т, 1996. – С. 105-106. Lakoff G. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago: Chicago Univ. Press, 1980. – 242 p.

Ілюстративна література

Rice A. Called out of Darkness Christian Life / Rice A. – New York: Pocket Books, 2008. – 256 p. Rice A. Christ the Lord: Out of Egypt / Rice A. – New York: Pocket Books, 2005 – 300 p. Rice A. Interview with the Vampire / Rice A. – New York: Pocket Books, 1976. – 340 p. Brown D. Angels and Demons / Brown D. – New York: Pocket Books, 2010. – 480 p. Brown D. Deception Point / Brown D. – New York: Pocket Books, 2001 – 736 p. Brown D. Digital Fortress / Brown D. – UK: St. Martin's Press, 2004. – 217 p. Brown D. The Da Vinci Code / Brown D. – New York: Orion Publishing CDB, 2006. – 298 p. Brown D. The Lost Symbol / Brown D. – New York: Pocket Books, 2009. – 528 p. Matheson R. I am Legend / Matheson R. – New York: IDW Publishing, 2005. – 244 p. Meyer S. The Host / Meyer S. – L.: Brown Books for Young Readers, 2008. – 614 p. Meyer S. Twilight (The Twilight Saga, Book 1) / Meyer S. – L.: Brown Books for Young Readers, 2005. – 184 p. Meyer S. New Moon (The Twilight Saga, Book 2) / Meyer S. – L.: Little, Brown Books for Young Readers, 2006. – 367 p. Meyer S. Stephenie Meyer Eclipse (The Twilight Saga, Book 3) / Meyer S. – L.: Little, Brown Books for Young Readers, 2007 – 426 p. Meyer S. Stephenie Meyer Breaking Dawn (The Twilight Saga, Book 4) / Meyer S. – L.: Little, Brown Books for Young Readers, 2008. – 481 p. Meyer S. Stephenie Meyer Midnight Sun (The Twilight Saga, Book 5) / Meyer S. – L.: Little, Brown Books for Young Readers, 2005 – 264 p. Meyer S. The Short Second Life of Bree Tanner (The Twilight Series) / Meyer S. – L.: Little, Brown Books for Young Readers, 2010. – 178 p. King S. Green Mile / King S. – USA: Signet Books, 1996 – 201 p. King S. It Viking. / King S. – USA: Pocket Books, 1986 – 712 p. King S. The Dead Zone Viking / King S. – USA: Pocket Books, 1979. – 402 p. King S. The Shining Doubleday/ King S. – USA: Pocket Books, 1977. – 307 p. King S. The Stand / King S. – USA: Pocket Books, 1999. – 669 p.